

(əvvəli 29 mart 2018-ci il tarixli sayımızda)

1918-ci ilin mart ayında azərbaycanlıların soyqırımı Bakı, Şamaxı (Ağsu, İsmayıl, Kürdəmir də daxil olmaqla), Quba qəzalarında, Qarabağda, Zəngəzurda, Naxçıvanda, Lənkəranda və Azərbaycanın başqa bölgələrində xüsusi qəddarlıqla həyata keçirilmişdir. Bu barədə M.Ə. Rəsulzadə “Unudulmaz faciə” məqaləsində yazır ki, “Həmin günlərdə daşnaklar canlı insanları divara mıxlayırdı, müsəlman əhalisinə qələmə almaq belə çətin olan işgəncələr verirdilər”.

Nəriman Nərimanov isə azərbaycanlılara qarşı törədilən soyqırımı haqqında belə yazırdı: “Müsəlman hətta bolşevik olsaydı belə ona aman vermirdilər Daşnaklar deyirdilər “Biz heç bir bolşevik tanımırıq, təkcə elə müsəlman olmağı kifayətdir”. Onlar kefi istədikləri adamı öldürür, evləri dağıdır xaraba qoyurdular... Bolşevizm bayrağı altında daşnaklar müsəlmanlara qarşı hər cür vəhşiliyə yol verirdilər. Nəinki kişilər, hətta hamilə qadınlara da rəhm etmirdilər”.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu qanlı hadisələr barəsində Lenin dəqiq məlumatlandırılırsa da, o, bunun fərqiə varmamışdır. Əksinə, Bakıda terrorçuluq yolu ilə törədilən mart soyqırımı hadisəsini Lenin tərəfindən də təqdir olunmuşdur. O, məsələyə münasibət bildirərək S. Şaumyana yazmışdır ki, “Sizin möhkəm və qəti siyasətinizə məftunuq. Bacarıb həmin siyasəti, indiki çox çətin vəziyyətin şəksiz tələb etdiyi çox ehtiyatlı bir diplomatiya ilə birləşdirin”. Məhz bunun nəticəsidir ki, hər zaman özlərinə arxa-dayaq hiss etdikləri havadarlarına güvənərək, təkcə 1918-ci ilin mart-aprel aylarında erməni terroruna məruz qalan 50 mindən

Xocalı soyqırımına aparan yola siyasi-tarixi baxış

artıq azərbaycanlı vəhşicəsinə qətlə yetirildi.

Tarixi mənbələrə istinadən ilk növbədə onu qeyd etmək lazımdır ki, çoxdankı xülyaların reallaşmasında xarici dövlətlərin dəstəyinə nail olmaq istəyən ermənilər hər vasitə ilə onlara qulluq göstərməyə çalışırdılar. Məsələn, katalikos Nerses altmış minlik erməni qüvvəsi toplayaraq, 1826-1828-ci illər Rusiya-İran müharibəsində iştirak etmiş və rusların tərəfində vuruşmuşdur. J.Malevil yazır ki, sonrakı 90 il ərzində bu ssenari dəyişilmədən oynanırdı, yalnız zaman keçdikcə rus təbliğati öz metodlarını təkmilləşdirirdi: rus ordusu əmin idi ki, Türkiyə ərazisində və türk ordusunun arxa cəbhəsinə ümid edə bilər, yəni silahlı qiyamçı quldur dəstələri arxadan türk ordusunu dağıtmağa çalışırdı. Müvafiq mənbələri araşdırarkən məlum olur ki, Rusiya ermənilərə istiqlalçılıq vermək məqsədi güdmürdü, çox zaman “müstəqillik”, qurtuluş və s. saxta vədlərlə onları aldadaaraq, düşmənlərinə qarşı istifadə etmişdir.

Qeyd etmək lazımdır ki, erməni terrorizmi təkcə Azərbaycan türklərinə, türksöylü xalqlara deyil, eyni zamanda, dinindən, etiqadından, milliyətindən asılı olmayaraq digərlərinə qarşı da yönəlmişdir. Məsələn 5 sentyabr 1972-ci ildə Münxendə erməni terrorçuları tərəfindən İsrail idmançıları terrora məruz qalmış və onlardan xeyli sayda idmançı öldürülmüşdür. Burada istər-istəməz erməni riyakarlığının daha bir siyasi gedişi özünü büruzə verir. Bəllidir ki, Almaniya ilə İsrail arasında genosid problemi

mövçuddür. Təbii olaraq belə bir hadisənin törədilməsi İsrail-Almaniya qarşdurmasına təhrikdir. Zənnimizcə, burada riyakar erməni siyasəti tam çıpaqlığı ilə görünür.

Hesab edirəm ki, soydaşlarımızın soyqırımına, deportasiyasına nail olmaq üçün tətbiq olunan metodlardan biri, göründüyü kimi dünyanın müxtəlif regionlarına səpələnmiş ermənilərin Azərbaycan torpaqlarında məskunlaşdırılması olmuşdur. Köçürülən ermənilər həmin ərazilərdə bir qədər möhkəmləndikdən sonra qabaqcadan hazırlanmış plana uyğun olaraq növbəti fazanın həyata keçirilməsi başlanmışdır. Bu prosesdə də azərbaycanlıların əvvəl soyqırımına, sonra isə deportasiyasına çox məharətlə nail olunmuş, müxtəlif üsul və vasitələrdən istifadə edilmişdir. Məsələn, əvvəl Şaumyanın, sonra isə Mikoyanın rəhbərliyi ilə ardıcıl yerinə yetirilən terrorizm siyasəti nəticəsində yaradılan soyqırımı hadisələrinin insanlarda yaratdığı xof, qorxu ruhu formalaşdırılaraq, yaxud digər terror vasitələrinə istinadən Qərbi Azərbaycanda “Ermənistan”dan XIX əsrin 20-ci illərindən XX əsrin 1989-cu ilinədək Türkiyəyə, İrana, Şərqi Azərbaycana, Gürcüstana, Şimali Qafqaza, Orta Asiyaya, “İran təbəəsi”, “Türk təbəəsi” adı altında, “xalq düşməni”, “şübhəli ünsür” damğası ilə sürgün edilən, 1948-1953 və 1988-89-cu illərdə öz vətənlərindən didərgin salınan azərbaycanlıların sayı milyon yarımından çox olmuşdur. 1905-1907 və 1918-1920-ci illərdə ermənilər və bu işdə maraqlı olan qüvvələrin

tərəfdikləri qanlı vuruşmalarda yarım milyon azərbaycanlı “Ermənistan” ərazisində qətlə yetirilmişdir ki, bu da deportasiya həyata keçirmək üçün ən güclü təsir vasitələrindən biri idi. Yəni, əhali arasında real vahimə yaratmaq onların gözləri qarşısında vəhşiliklər törədərək, soydaşlarımıza görk olsun, – deyə onları dədə-baba torpaqlarından deportasiya etmək məqsədlərini reallaşdırmaqdan ötrü belə bir qeyri-insani vasitədən istifadə edilirdi. Təbii olaraq bu cür vəhşilikləri görən yerli sakinlər istər-istəməz psixoloji sarsıntı keçirir, şok vəziyyətinə düşür və həmin təsirlərdən doğma yurd-yuvalarını tərk etmək məcburiyyətində qalırdılar.

Fikrimizcə, yalançı “erməni soyqırımı” mifini gerçəkləşdirməyə çalışan ermənilərin tərəfdikləri vəhşiliklərdən dəhşətə gələn yunanların yazdıqlarını xatırlamaq da yerinə düşər. Onlar yazırlar: “Türk ordusu qarşısında geri çəkilən silahlı ermənilər ətrafdakı müsəlman kəndlərini yer üzündən silərək, hər bir şeyi atəş və qılıncdan keçirir, təsəvvürəgəlməz bir dəhşət və fəlakət törədirdilər. “Qalib” erməni ordusu qənimətləri, yəni süngü ucuna taxılmış uşaqları keçdikləri yolların ətrafına çıpaq so-yundurulmuş müsəlman qadınlarını düzürdülər. Bu cəhənnəm əzabında aqlını itirmiş qadın və uşaqların ürəkparçalayan iniltilərini, qocaların ümüdsüz nalələrini dinləmək üçün adamın qəlbi olmalıdır. 82 kənddən ibarət bir sancaq bu

təsvir edilən fəlakətə düçar olmuşdur”.

Yaxud da ingilis mayoru Masson bu barədə qeyd edir ki, “rus qoşunları arasında olan erməni dəstələri və vilayətdə 5000 kürd - kişiləri, qadınları və uşaqları qırdılar; süngü ilə onları sürü kimi yüksək qayaların zirvəsindən uçuruma itələdilər”. Buna bənzər daha dəhşətli hadisələrdən birinin də şahidi fransızlar olmuşlar. 70 azərbaycanlı uşaq Gümrünün uşaq evindən Qazaxa gətirilərkən Spitakda onları diri-diri böyük enkasikli borulara doldurub ağzını qaynaqlamışdılar. 7 dekabr 1988-ci il zəlzələsində Fransadan gələn xilasedici komanda itin izi ilə borunun qaynağı açıldı, onlar bu dəhşətli mənzərəni öz gözləri ilə gördülər və heç bir söz demədən geri – Parisə döndülər.

Həmin prosesin növbəti mərhələsi sovet dövrünə düşür ki, burada da xüsusi metodlardan istifadə edilərək azərbaycanlıların deportasiya kampaniyası riyakar erməni siyasətinin təsiri ilə qanuniləşdirilməyə cəhdlərlə müşayiət olunur. Daha doğrusu, əvvəlcə Rusiyanın köməyi ilə Azərbaycan torpaqlarında Ermənistan dövləti yaradılır. Sonra isə soydaşlarımızın deportasiyası başqa ad altında reallaşdırılmağa başlanır.

Onlardan bir neçəsini yada salaq. Keçmiş SSRİ Nazirlər Sovetinin 1947-ci il 23 dekabr tarixli 4083 sayılı və 1948-ci il 10 mart tarixli 754 sayılı qərarları Azərbaycan xalqına qarşı növbəti tarixi cinayət aktı olmuşdur. Bu qərarlar əsasında 1948-1953-cü illərdə 150 mindən çox azərbaycanlı Ermənistan

ərazisindəki dədə-baba yurd-yuvalarından kütləvi və zorakılıqla sürgün olunmuşlar. İnsan hüquqlarına zidd olan bu qərarların xüsusilə, “azərbaycanlılar Ermənistan SSR-dən Kür-Araz ovalığına köçürülsün” qərarı misli-bərabəri olmayan qəddarlıqla yerinə yetirildi. Həmin qərara əsasən erməni millətçiləri yüz əlli mindən artıq azərbaycanlıyı Mil-Muğan düzənliklərinə və Ceyrançölə deportasiya etdilər. Onlardan əlli minə yaxını iqlim şəraitinə dözməyib qırıldı, 30 faizə yaxını isə Stalinin ölümündən sonra viran qoyulmuş və xarabazara çevrilmiş yurdlarına qayıtdı. Bu da azərbaycanlıların soyqırımının və deportasiyasının son mərhələsi olmadı. Yəni, son hadisələr zamanı bu proses ermənilər tərəfindən daha amansızlıq və qəddarlıqla başa çatdırıldı.

Zənnimizcə, tarixən azərbaycanlıların erməni terroru nəticəsində soyqırımı məruz qalmaları, öz dədə-baba torpaqlarından deportasiya olunması çoxəsrlik qacqınlıq tariximizin ən ağır və səhifələri daha dərinəndən araşdırılıb öyrənilməlidir. Bu faciələrimizin tarixi köklərini, ictimai-siyasi amillərini üzə çıxarıb təbliğ etmək lazımdır ki, onları beynəlxalq müzakirə obyektinə səviyyəsinə qaldıra bilək.

Habil HƏMİDOV,
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Fəlsəfə İnstitutunun müasir siyasətin
fəlsəfəsi şöbəsinin aparıcı elmi işçisi